

Budizm'in Misyon Anlayışının Temelleri

Fundamentals of Buddhism's Understanding of Mission

Murat Kaya^{1*}

* Sorumlu yazar
Corresponding author

¹ Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Türkiye
PhD Stu., Erciyes University, Turkey
Kitap-Murat@hotmail.com
ORCID ID 0000-0001-6729-278X

Makale geliş tarihi / First received : 03.12.2020

Makale kabul tarihi / Accepted : 02.02.2020

24

Bilgilendirme / Acknowledgement:

Yazar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

- 1- Makalemizde etik kurulu izni ve/veya yasal/özel izin alınmasını gerektiren bir durum yoktur.
- 2- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

This article was checked by *Turnitin*. Similarity Index 02%

Atıf bilgisi / Citation:

Kaya, M. (2021). Budizm'in misyon anlayışının temelleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 24-44.

ÖZ

Budizm misyoner bir dindir. Onun misyon anlayışı, Buda tarafından belirlenmiş, ondan sonraki misyon faaliyetleri de Buda'nın uygulamaları doğrultusunda gerçekleşmiştir. Budizm'in misyon faaliyetleri başlangıçta Hindistan ile sınırlı kalmış, uzun bir bekleme ve gelişim sürecinden sonra Hindistan dışına çıkmıştır. Keşişlerin yoğun gayretleri sayesinde önemli başarılar elde eden Budizm, gittiği ülkelerde dinî, siyasî ve sosyal yapıyı derinden etkilemiştir. Kapsayıcı bir yaklaşımı benimseyen Budizm, karşılaştığı dinleri bünyesine katarak büyümüştür. Bu yaklaşımı sebebiyle, miladi bin yılına gelindiğinde, Asya'nın birçok ülkesine yayılmış bir din haline gelmiştir. Bu özellikleri nedeniyle bu çalışmada, Budizm'in misyon anlayışı ele alınmıştır. Çalışma, Budizm'in öğretileri, ortaya çıkışı ve misyon anlayışı olmak üzere üç bölüme ayrılmış; sonuç olarak devlet yöneticilerine hitap, esnek öğreti ve manastır hayatının Budizm'in misyon anlayışının temellerini oluşturduğu düşüncesine varılmıştır.

Anahtar Sözcükler

Buda, Budizm, Misyon Anlayışı.

ABSTRACT

Buddhism is a missionary religion. Its understanding of mission was determined by Buddha, and subsequent mission activities were realized in line with Buddha's practices. The mission activities of Buddhism were initially limited to India, after a long wait and development period, it went out of India. Buddhism, which achieved significant success thanks to the intense efforts of the monks, deeply affected the religious, political and social structure of the countries it went to. Adopting an inclusive approach, Buddhism grew by incorporating the religions it encountered. Due to this approach, it has become a religion that has spread to many countries of Asia by the millennium AD. Because of these features, the mission understanding of Buddhism is discussed in this study. The study is divided into three parts as the teachings of Buddhism, its emergence and the understanding of mission; As a result, it has been concluded that addressing state administrators, flexible teaching and monastic life constitute the fundamentals of the mission understanding of Buddhism.

Keywords

Buddha, Buddhism, Mission Understanding.

GİRİŞ

Hindistan, oldukça geniş bir coğrafi alanı kapsayan ve çok sayıda insana ev sahipliği yapan bir ülkedir. Bu yönüyle Hindistan, zaman içerisinde değişik düşüncelerin ortaya çıktığı, bir araya geldiği veya çatıştığı kültürel bir alan olmuştur. Budizm de bu kültürel alanın bir ürünü olarak M.Ö. 6. yüzyılda, Kuzey Hindistan'da ortaya çıkmıştır. Geleneksel Hindu düşüncesinden farklı düşüncelerin gelişme gösterdiği bir dönemde yaşayan Buda, bu düşüncelerden etkilenecek büyük oranda Hinduizm eleştirisine dayanan bir öğreti üzerinde durmuştur. Bu nedenle, Budizm başlangıçta reformist bir Hindu hareketi olarak görünmüştür. Buda'dan sonraki süreçte gelişmeye ve değişmeye başlayan Budizm yeni bir din haline gelmiştir. Onun bir din olarak ortaya çıkması ve geniş kitlelere ulaşmasında misyon anlayışının önemli bir etkisi olmuştur. Temeli Buda tarafından atılan bu anlayış, Budizm'in önce Hindistan'da ardından diğer Asya ülkelerinde yayılmasını sağlamıştır.

Budizm, başlangıçta Buda'nın yaşadığı bölge olan Kuzeydoğu Hindistan'da yayılma fırsatı bulmuştur. Bu yayılış sırasında Budizm'in müntesiplerinin sayısı artmış, bu artış Buda'nın düşüncelerinin yorumlanması ve doktrinleşmesi meselesini ortaya çıkarmıştır. Buda'dan yaklaşık iki yüz elli yıl sonra Budizm'in doktrinel yapısının ana hatları oluşmuştur. Bu dönemdeki doktrinel gelişime bağlı olarak büyük bir devlet gücüne de kavuşan Budizm, Hindistan dışına çıkabilecek olgunluğa ulaşmıştır. M.Ö. 3. yüzyılın ortalarından itibaren ise Hindistan dışındaki ülkelere misyon yolculuğuna başlamıştır. Theravada (Sarvastivadin) ve Mahayana (Mahasanghika) adlı iki ayrı gelenek halinde gelişen Budizm, misyon yolculuğunu Kuzey-Güney yönünde yapmıştır. Theravada geleneği Sri Lanka, Burma, Tayland, Laos ve Kamboçya gibi Güney ülkelerinde yayılırken, Mahayana geleneği, Çin, Kore, Japonya, Tibet ve Moğolistan gibi Kuzey ülkelerinde yayılmıştır. Bu yayılış sırasında Budizm, kendine özgü misyon teknikleri sayesinde, gittiği ülkelerin siyasî ve sosyal şartlarına, kültürel yapısına ve din anlayışına uyum sağlamayı başarmıştır. Özellikle yerli dinlerle çatışmaması, Budizm'e yabancı topraklarda tutunma imkânı vermiştir. Belirli bir tutunma noktası oluşturduktan sonra ise bu dinlerdeki inanışları, farklı kavramlar altında kendi öğretilerine dahil etmiştir. Bu kapsayıcı ve uyarlayıcı özellikleri sayesinde Budizm, kısa süre sonra yerli dinlerin önüne geçerek gittiği ülkelerde hâkim din haline gelmiştir (Ellwood ve Alles, 2007, s. 65; Küçük, Tümer ve Küçük, 2014, s. 262-265).

Budizm'in Asya'da kazandığı başarılar, Avrupa ve Kuzey Amerika gibi daha uzak bölgelerdeki insanların dikkatini çekmiş, bu dine ait bilgiler değişik aralıklarla Avrupa ve Kuzey Amerika'ya ulaşmıştır. Budizm hakkında Avrupa'ya ulaşan ilk bilgiler, Yunan tarihçi Plutarch'ın (M.S. 46-M.S. 119) yazılarına dayanmaktadır. Plutarch, Kral I. Menander (M.Ö. 165-M.Ö. 130) ve Keşiş Nagasena (?) arasındaki konuşmaları içeren *Milindapa* metni hakkında bilgiler vermiştir. Ancak Hristiyanlığın Avrupa'daki yükselişi ve İslam'ın ortaya çıkışından sonra uzun süre Budizm hakkında sağlıklı bilgi akışı sağlanamamıştır. 13. yüzyılda Fransisken rahiplerin Moğolistan'a, 16. yüzyılda Cizvit rahiplerin Çin, Tibet ve Japonya'ya yaptığı seyahatler, Budizm'e ait yeni bilgilerin Avrupa'ya taşınmasını sağlamıştır. 19. yüzyılda bu bilgilere, İngiltere, Portekiz ve Hollanda'nın Asya'daki sömürge faaliyetlerinden elde edilen bilgiler de eklenmiştir (Baumann, 2005, s. 1186). Toplanan bu bilgiler, Avrupalı bilginler tarafından işlenmeye başlamıştır. O zamana kadar *Dharma* olarak adlandırılan Buda'nın öğretileri, 1801'de yayımlanan *Oxford İngilizce Sözlük*'de *Boudhism* olarak, 1816'da ise bugünkü şekliyle *Buddhism* olarak isimlendirilmiştir. *British East India*

Company'ye bağlı bir yazar olan Brian Houghton Hodgson (1800-1894), 1828'de Nepal'deki incelemelerinden hareketle *Asiatic Researches*'de makaleler yayımlamaya başlamıştır. 1844'te Fransız filolog Eugène Burnouf (1801-1852), *Intoduction á l'histoire du Buddhisme indien* adlı eserini yayımlamış, Budizm kavramının tanıtılmasına katkıda bulunmuştur. 1855'te Viggo Fausboll (1821-1908) *Dhammapada*'nın Latince çevirini yayımlamıştır. 1860'ta Albrecht Weber (1825-1901), *Dhammapada*'nın Almanca çevirisini yayımlamıştır. 1874'te Hodgson, *Literature and Religion of Nepal and Tibet* adlı eserini yayımlamıştır. 1877'de Fausboll, çeviri faaliyetlerine *Jataka* öykülerini eklemiştir. 1879'da Sir Edwin Arnold (1832-1904) *The Light of Asia* adlı şiirini yayımlamıştır (Baumann, 2010, s. 430; Irons, 2008, s. xv, 182-183; Jong, 1976, s. 18; Keown, 2003, s. 88). 1880'lerde Schopenhauer (1788-1860), Max Müller (1823-1900), Hendrik Kern (1833-1917), Émile Senart (1847-1928) gibi pek çok Avrupalı bilgin, Budist kutsal metinleri incelemiş ve Budizm'i tanıtan eserler kaleme almıştır (Keown, 2003, s. 88; Jong, 1976, s. 24). Avrupa'daki bu entelektüel çalışmaların yanı sıra Budizm'in yayılması amacıyla kurumsal çalışmalar da yapılmıştır. 20. Yüzyılın başlarında İngiltere ve Almanya'da Budist olan ve Budizm'in yayılması için teşkilatlar kuran kişiler ortaya çıkmıştır. 1901'de İngiltere'de C. H. Allan Bennett (1872-1923) *Ananda Metteya* takma adıyla Budist bir keşiş olmuştur. 1903'de Karl Bernhard Seidenstücker (1876-1906) Almanya'da *Buddhistischen Missionsverein für Deutschland* adlı Budist teşkilatını kurmuştur. 1904'te bir başka Alman, Anton W. F. Gueth (1878-1957) *Nyanatiloka* takma adıyla Budist keşiş olmuştur. 1907'de T. W. Rhys Davids (1843-1927) *Buddhist Society of Great Britain and Ireland* adıyla Budist teşkilatlara bir yenisini eklemiştir. 1908'de Avrupa'daki ilk Budist dergi *The Buddhist Review* yayın hayatına başlamıştır. Birinci dünya savaşından sonra İngiltere ve Almanya'daki Budist organizasyonlar hız kazanmıştır. 1920 ve 1930'lu yıllarda Almanya'da Paul Dahlke (1865-1928), Georg Grimm (1868-1945) ve İngiltere'de Christmas Humphreys (1901-1983) Budist faaliyetleriyle dikkat çekmiştir (Irons, 2008, s. 182-183; Baumann, 2004, s. 266-267).

Kuzey Amerika'nın Budizm ile tanışması, 1784'te Çin ile başlayan ticari ilişkilere dayanmaktadır. Güney Carolina'dan Massachusetts'a giden gemilerin Asya'ya ait eserleri getirmesi, Amerikalıları Budizm'den haberdar etmiştir. Ancak 1840-1850'li yıllara kadar Amerikalılar, Budizm'i tam olarak tanıyamamış ve ayrı bir din sistemi olduğunun farkına varamamıştır. Amerika'da Budizm hakkındaki ilk çalışmalar New England bölgesindeki Transandantalist gruplar arasında kendisini göstermiştir. Bu grupların mensuplarından Ralph Waldo Emerson (1803-1882) ve Henry David Thoreau (1817-1862) Budizm hakkında yazdıkları makalelerle bu dini Amerikan toplumuna tanıtmaya başlamıştır. Emerson ve Thoreau, Amerikalı kadın hakları savunucusu Margaret Fuller (1810-1850) ve eğitimci Bronson Alcott'un (1799-1888) katılımıyla birlikte 1840'ta *Dial* adlı dergiyi çıkarmıştır. Bu dergide dört yıl boyunca Budizm konulu makaleler yayımlayan bu grup, 1844'te *Lotus Sutra*'yı tercüme etmiştir. 1848'de Kaliforniya'da altının keşfedilmesi Çinlilerin ve dolayısıyla Budistlerin bu bölgeye göç etmesine sebep olmuştur. Artan göç sebebiyle 1860'lara kadar Kaliforniya nüfusunun yaklaşık %10'unu Çinliler oluşturmuştur. 1875'te *Teosofi Topluluğu* (*The Theosophist Society*) kurulmuştur. Bu topluluğun kuruluşu ile birlikte Budist kavramlara yönelik ilgi artmıştır. 1880'de *Teosofi Topluluğu*'nun kurucularından Henry Steel Olcott (1832-1907) Budizm'e katılan ilk Amerikalı olmuştur. 1893'de *Şikago Dünya Din Parlamentosu*'nda (*The Chicago World's Parliament of Religion*) Zen ustası Soyen Shaku (1859-1919) ve Sri Lankalı Budist reformcu Anagarika Dharmapala (1864-1933) yaptıkları konuşmalarda

Budizm'i rasyonel ve bilimsel bir din olarak sunmuşlardır. Bu toplantı Amerika'da Budizm'e yönelişin önemli bir adımı olmuş, Alman kökenli Amerikalı Carl Theodor Strauss (1852-1937) Budizm'e katılmıştır. Dharmapala, 1897'de *Maha Bodhi Topluluğu'nun* (*Maha Bodhi Society*) Amerikan şubesini kurmuştur. Aynı yıl Marie De Souza Canavarro (1849-1933) Budizm'e katılan ilk kadın olmuştur (Baumann, 2010, s. 431; Tweed, 2004, s. 864-865; Irons, 2008, s. 531). Bu sıralarda ülkenin batı kıyılarına, Japon göçmenler gelmiştir. Japonların gelmesiyle birlikte Amerika'daki Budist sayısı artmaya ve Budist teşkilatlar güçlenmeye başlamıştır. (Ellwood ve Alles, 2007, s. 67). 1905'te Amerika'da üç tane Zen ustası bulunurken 1950'lerden itibaren Daisetz T. Suzuki'nin (1870-1966) verdiği konferanslar sonrasında Zen Budizm'ine ilgi artmaya başlamıştır. Bu tarihten sonra Zen Budizm'inin meditasyon teknikleri özellikle *Beat Kuşağı* denilen topluluklar arasında yayılmıştır. 1960'larda Japonya'dan Amerika'ya dönen Zen ustalarının etkisiyle Zen Budizm'i Amerikan toplumu arasında etkisini arttırmıştır. 1970'lerde Zen Budistlerine, Tibet Lamaları ve Theravada Keşişleri de katılmış ve Amerika'daki Budist faaliyetleri çeşitlilik kazanmıştır (Baumann, 2010, s. 431).

Tarihsel süreçte, doğuda ve batıda yayılma imkânı bulan Budizm, bugün dünyanın büyük dinleri arasında yerini almıştır. Günümüzde beş yüz milyondan fazla inananı bulunan bu din, dünyanın dördüncü büyük dini durumundadır. Ancak çağın şartlarına ayak uyduran misyon metotlarıyla Budizm, sadece Asya'da değil Avrupa ve Amerika başta olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde yayılmakta ve inanan sayısını arttırmaktadır. Bu özelliği nedeniyle Budizm, hali hazırda büyümeye devam eden dinlerden biridir. Onun misyon anlayışı, onu, hem içinden çıktığı bölge dinlerinden hem de diğer dünya dinlerinden ayrıcalıklı bir konuma yükseltmektedir (Harvey, 2013, s. 5; Wangu, 2009, s. 122-123). Budizm'i ayrıcalıklı kılan bu misyon anlayışının hangi temellere dayandığı, nasıl uygulandığı ve nasıl başarıya ulaştığı soruları karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada, Budizm'i ayrıcalıklı kılan misyon anlayışının dayandığı temeller üzerinde durulacak, milattan sonraki bin yıla kadar geçen sürede; nerelerde yayıldığı ve nasıl başarıya ulaştığı hakkında bilgi verilecektir.

BUDİZM'İN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Budizm'in ortaya çıkış süreci, genel olarak Buda'nın doğumundan ölümüne kadar geçen süre içinde yaşadığı mistik tecrübeler ve anlattığı vaazlar etrafında açıklanmaktadır. Ancak Budizm'in bir din olarak ortaya çıkışı, sadece seksen yıllık bir hayat hikayesinin değil Buda'dan önceki ve sonraki, sosyal ve siyasal gelişmelerin bir sonucudur. Diğer pek çok dinde olduğu gibi Budizm'de de din kurucusunun ortaya koyduğu öğretilerin din haline gelmesi, bu öğretilerin hazırlanma ve olgunlaşma döneminden sonra olmuştur. Buda'dan önceki dönemde Hindistan'ın içinde bulunduğu sosyal ve siyasal şartlar, Budizm'in fikri alt yapısını oluşturmuş, Buda'dan sonraki dönemde değişen sosyal ve siyasal şartlar ise Budizm'in kurumsallaşmasını sağlamıştır (Sarma, 2005, s. 31).

Buda öncesi dönemde Hindistan'da, Hinduizm'in kesin bir egemenliği vardı. Bu din, büyük ölçüde ülkeyi istila eden Ariler tarafından şekillendirilmiştir. Arilerin etkisiyle toplumu hiyerarşik bir sıralamaya koyan Hinduizm, dört basamaktan oluşan bir kast sistemi oluşturmuştur. Bu kastın en üstünde Brahman olarak adlandırılan din adamları, en altında ise herhangi bir sosyal statüsü bulunmayan sıradan insanlar yer alıyordu. Brahmanlar,

meşruiyetini kutsal bir kaynaktan almaları ve dinî ritüellerin merkezinde olmaları nedeniyle toplumda en fazla saygı gören ve sözü en fazla dinlenen kişilerdi. Onlar ibadetlerin icrası sırasında halktan topladıkları paralarla geçimlerini sağlamışlardır. Özellikle kurban ibadeti, Brahmanların gelirlerinin en önemli kısmını oluşturmuştur. Bu sıralarda Hindistan'da kurban törenlerini küçümseyen ve insanî erdemleri önemseyen gezgin keşişler ortaya çıkmıştır. Bu keşişlerin Brahmanlara ve kurban törenlerine yaptığı eleştiriler, Avrupa'daki reform hareketine benzer bir hareketin zeminini oluşturmuştur. Buda, dinî tefekkür sürecine girdiğinde, Hinduizm'in öğretilerini sorgulamaya başlamıştır. Bu sorgulamaları sonucunda, Hinduizm'in toplumsal eşitsizliğe neden olduğunu ve Brahmanların ritüel ağırlıklı din anlayışının insanı acılardan kurtarmadığını düşünmüş, bu düşüncelerini anlatmak için yeni bir hareket başlatmıştır (Hawkins, 2003, s. 29; Davids, 2007, s. 207-210; Sarma, 2005, s. 28).

Buda ile başlayan süreç, öğrencileri tarafından devam ettirilmiştir. Onun ölümünden hemen sonra, öğrencilerin geleceğini görüşmek üzere Rajagrha Konsili toplanmıştır. 500 keşişin katıldığı bu konsilde, Budist öğretinin ilk metinleri kaleme alınmıştır. Buda'nın en önemli öğrencisi olan Ananda, Buda'nın vaazlarını kaleme almış, Upali, manastır kurallarını belirlemiş ve Kasyapa ise öğretilerin yayılması görevini üstlenmiştir. Bu konsilden yüz yıl sonra M.Ö. 383'te Vaisali Konsili toplanmıştır. Budist hareketinde ilk kırılmaların yaşandığı bu konsil, 700 keşişin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Konsilde, doktrinel tartışmalarda uzlaşma sağlanamamış, Budistler, muhafazakâr eğilimli Theravada ve liberal eğilimli Mahasanghika olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. M.Ö. 250'de Kral Aşoka'nın himayesinde Pataliputra Konsili toplanmıştır. Öncekilere göre daha kapsamlı olan bu konsile, 1000 keşiş katılmıştır. Buda'nın tabiatı, manastır kuralları, misyonerlik faaliyetleri ve kutsal metinlerin belirlenmesi gibi konular görüşülmüştür. Görüşmelerde misyonerlik faaliyetleri ve kutsal metinler konusunda uzlaşma sağlanmış ancak Buda'nın tabiatı ve manastır kuralları konusunda uzlaşmaya varılamamış ve mevcut ayrılıklar daha da derinleşmiştir. Öğretileri ve teşkilat yapısı sistemleştirilen Budizm, bu dönemden itibaren bir din görünümüne kavuşmuş ve Hindistan dışındaki bölgelere yayılacak duruma gelmiştir (Arvon, 2006, s. 73-74; Küçük, Tümer ve Küçük, 2014, s. 261-262).

BUDİZM'İN ÖĞRETİLERİ

Budizm'in öğretileri, Buda'nın dinî tecrübelerine dayanır. Eski bir Hindu olan Buda, insanın yaşadığı problemleri gözlemledikten ve çözümünü için önerilen teknikleri denedikten sonra yeni bir kurtuluş yolu keşfetmiştir. Buda bu keşfi sonucunda Hinduizm'deki ritüellere, sosyal eşitsizliğe, katı riyazete, atman ve brahman öğretisine karşı çıkmıştır. Çünkü ona göre böyle öğretiler, insanı kurtuluşa götürmekten uzak olduğu gibi onun içinde bulunduğu problemleri çözmek yerine derinleştirmektedir. Ancak bu karşı çıkışa rağmen Buda, Hinduizm'den tamamen farklı bir öğreti üzerinde durmamıştır. Kendisinin de *eskilerin yolunu* takip ettiğini söyleyen Buda, Hinduizm'de yanlış ve hatalı gördüğü konuları öğretisinin dışında tutarken meditasyon ve reenkarnasyon gibi öğretileri devam ettirmiş; zihinsel egzersizlere dayalı bir öğreti geliştirmiştir (Yitik, 2014, s. 91; Sarma, 2005, s. 28-30; Coomaraswamy, 2000, s. 72).

Buda, insan yaşamının tamamen acı ve sıkıntılarla dolu olduğunu düşünmüştür. İnsanı mutsuzlaştıran bu acı ve sıkıntıların kaynağının ise cehalet ve arzular olduğunu ifade etmiştir. Ona göre, insan doğrusal bir zaman ve mekân içinde yaşamamaktadır. Bu nedenle

onun içinde bulunduğu durumun doğal bir sonu yoktur. İnsan, döngüsel bir zaman ve mekân içinde yaşadığından, cehalet ve arzular, onu ardı arkası gelmez bir çıkmazın içine düşürmekte ve doğum-ölüm döngüsüne (samsara) hapsetmektedir. Çünkü cehalet içindeki zihinler, hakikat bilgisiyle aydınlanmadığı sürece arzularını kontrol edememekte ve dünyadaki sıkıntılarında bir türlü kurtulamamaktadır. Bu kurtulamayı insanı ölüme ve değişik suretlerde tekrar doğuma sürüklemektedir. Dolayısıyla Budizm için insan hayatının en temel problemini cehalet ve arzular oluşturmaktadır (Wilkinson, 2003, s. 16-17; Eliade, 2003, s. 107-110).

Budizm'de kurtuluş, cehalet ve acılardan kurtulma bağlamında ele alınmıştır. Buda, kendi tecrübelerinden yola çıkarak insanı kurtuluşa ulaştıracak sekiz dilimli bir yol (doğru bilgi, doğru düşünce, doğru konuşma, doğru davranış, doğru meslek, doğru çaba, doğru gözetim, doğru konsantrasyon) önermiştir. Özünde doğru düşünce ve doğru eylem olan bu yol, denge prensibini esas almakta; problemi insanın zihninde çözmeyi ve davranışlar yoluyla ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu sekiz dilimli yolun sonunda elde edilen mutluluk ise Nirvana (Nibbana)'dır. Nirvana "sönmek, dinmek" anlamına gelmektedir. Yanan bir mumun sönmesine benzetilen Nirvana, fiziki varlığın ortadan kalkmasını değil, varlıktaki niteliksel değişimi ifade etmektedir. Dolayısıyla Nirvana'ya ulaşmaktan kasıt, bedensel değil ruhsal bir değişimdir. Sekiz dilimli yolu başarıyla uygulayan ve meditasyon pratiklerini yerine getiren kişi, içindeki arzuları dindirmekte ve Nirvana'ya ulaşmaktadır. Bu andan itibaren insana daha önce sıkıntı veren meseleler onun için etkisiz hale gelmekte ve duygular dış dünyanın olumsuz etkilerinden kurtulmaktadır (Irons, 2008, s. 370; Eliade, 2003, s. 112-113; Yitik, 2014, s. 101-106).

Budizm'de kurtuluş yolundaki insan, mutlak fail görünümündedir. O, aşkın bir müdahale olmaksızın kendi çabalarıyla içinde bulunduğu durumdan kurtulmaya çalışmaktadır. Bundan dolayı Budizm'de Tanrı konusunda bir sessizlik bulunmaktadır. Bu sessizlik durumu nedeniyle Budizm, Tanrısız bir din ya da felsefe olarak adlandırılmıştır. Ancak durumun böyle olması, Buda'nın tercihlerinden kaynaklanmıştır. Buda, yaşadığı dönemin öncelikli sorunlarına odaklanmış ve insanı yaşadığı problemlerden kurtarmanın yollarını aramıştır. Bu önceliği nedeniyle o, Tanrı kavramı üzerinde durmamıştır. Onun böyle bir tercihte bulunmasının diğer nedeni ise Tanrı kavramının Hinduizm'de fazlasıyla işlenmiş olmasıdır. Çünkü hem kendisi hem de öğrencileri, Hindu din anlayışı üzerine yetişmiş ve Tanrı hakkında yeterince bilgi sahibi olmuş kimselerdir (Küçük, Tümer ve Küçük, 2014, s. 285; Störig, 1994, s. 70; Yitik, 2014, s. 104).

BUDİZM'İN MİSYON ANLAYIŞININ TEMELLERİ

Budizm'in misyon anlayışının temelleri, Buda'nın sağlığında, onun vaaz ve uygulamalarıyla atılmıştır. Buda, aydınlandıktan sonra geyik parkındaki beş zahide öğretilerini anlatarak onları kendi yoluna davet etmiştir. Bu beş zahidin kendisine katılmasıyla birlikte Hindistan'ın çeşitli bölgelerini gezmeye ve elde ettiği kurtuluş bilgisini anlatmaya devam etmiştir. Öğretilerinin daha çok insana ulaştırılmasını isteyen Buda, öğrencilerinden bu yönde özel çabalar göstermelerini istemiş ve onları misyonerlik faaliyetleri konusunda teşvik etmiştir. O, öğrencilerine "Birçok insanın mutluluğu için, birçok insanı kazanmak için, dünyada şefkatle ilerleyin. Görkemli öğretiyi ve kutsal yaşamı ilan edin" diyerek büyük bir misyon perspektifi çizmiş ve öğretilerini daha uzak bölgelere götürmelerini öğütlemiştir. Buda'nın ölümünden yaklaşık iki yüz elli yıl sonra Budist keşişler, onun gösterdiği hedef üzere farklı

bölgelere misyon seyahatleri yapmıştır. Bu seyahatlerdeki başarı sayesinde Budizm, Sri Lanka, Nepal, Myanmar, Çin, Tibet, Tayland, Kore, Japonya, Vietnam, Türkistan gibi bölgelere yayılmış ve buralarda hâkim din olmuştur (Carrithers, 2001, s. 79-80; Wangu, 2009, s. 36). Budizm'in elde ettiği bu başarı, onun kendine özgü misyon anlayışından kaynaklanmaktadır. Budizm'in yayılış şekli ve yayıldığı ülkelerde aldığı biçimler göz önünde bulundurulduğunda, misyon anlayışının; *devlet yöneticilerine hitap, esnek öğreti ve manastır yaşamına* dayandığı görülmektedir. Birbiriyle bitişik ve birbirini tamamlayan bu üç unsur sayesinde Budizm, içinden çıktığı toprakların dışına taşmış ve Uzak Doğu'da büyük bir din haline gelmiştir.

a) Devlet Yöneticilerine Hitap

Devlet yöneticilerine hitap, Budizm'in misyon anlayışının ilk aşamasıdır. Bu aşamanın ilk örnekleri, Buda'nın uygulamalarıyla verilmiştir. Buda, yaşadığı dönemdeki politik atmosferi iyi gözlemlemiş ve öğretilerinin geleceği için devlet korumasına ihtiyaç olduğunu anlamıştır. Bu nedenle dönemin yerel krallarını ve devlet adamlarını kendisine öncelikli misyon hedefi olarak seçmiştir. Buda'nın yaşadığı sıralarda, Hindistan'da değişik bölgelerde hüküm süren çok sayıda krallık var olmuştur. Bunlar arasında Magadha, Kosala, Vatsa ve Avanti Krallıkları, güç bakımından diğerlerinin önüne geçmiştir. Buda, bu krallıklara yönelik misyon çalışmalarında, Magadha Kralı Bimbisara (M.Ö. 544-M.Ö. 492) ve Kosala Kralı Pasenadi (?) ile özel bir ilişki kurmuş ve onlara öğretilerini anlatmıştır. O sıralarda barışçıl politikalar uygulayan Bimbisara, Buda'nın öğretilerini kabul ederek Budist olmuştur. Bimbisara'nın Budist olması, Budizm'e Hindistan'da önemli bir destek sağlamıştır. Bimbisara, Budist keşişlerin misyon faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla toprak bağışında bulunmuş ve onların maddî ihtiyaçlarını karşılamıştır. Benzer şekilde Pasenadi de Buda'nın öğretilerini kabul etmiş ve Budizm'in ülkesinde yayılmasını kolaylaştıracak çalışmalar yapmıştır. Böylelikle Budizm, daha başlangıç yıllarında dönemin iki büyük krallığının desteğini almayı başarmıştır (Kayalı, 2018, s. 70; Davids, 2007, s. 12-17; Schumann, 2004, s. 108-109).

Buda'nın devlet yöneticilerine yönelik misyon faaliyetleri, keşişler tarafından devam ettirilmiştir. M.Ö 3. yüzyılda Budist keşişler, politik destek bulmak amacıyla yaptıkları misyon seyahatleri sırasında, Budizm'i dönemin güçlü krallıklarından Maurya Krallığı'na tanıtmayı başarmıştır. Özellikle keşiş Nigrodha (?) ve Upagupta (?), misyon çalışmalarında başarılı olmuş ve o sıralarda Maurya Kralı olan Aşoka'ya (M.Ö. 273-M.Ö. 232) Budizm'i anlatmışlardır (Sarao ve Long, 2017, s. 166; Strong, 2004, s. 870). Aşoka, imparatorluğu bir arada tutacak bir ideoloji oluşturma açısından Budizm'i tercih edilebilir bir din olarak görmüş ve Budizm'i kabul etmiştir. Onun Budist oluşu, Budizm tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten itibaren Budizm resmî bir kimliğe kavuşmuş ve Maurya Krallığı tarafından himaye edilmiştir. Budizm merkezli bir din politikası geliştiren Aşoka, bu kapsamda ülke içinde; Budist konsillere başkanlık ederek birliği sağlamaya çalışmış, keşişler için hastane ve barınaklar inşa ettirmiş ve ülkenin değişik bölgelerine Budist anıtlar diktirmiştir. Ülke dışında ise Budizm üzerinden yayılma politikası gütmüştür. Aşoka'nın yayılcı politikaları ile birlikte Budizm tarihinde sistemli misyonerlik çalışmaları başlamış ve Hindistan dışına çıkmıştır (Kayalı, 2018, s. 101; Robinson ve Johnson, 1996, s. 264-266).

Budizm'in kılıç yerine öğreti yoluyla yayılması gerektiğini söyleyen Aşoka, komşu ülkelere Budizm'i yaymak için çok sayıda misyoner göndermiştir. Bu ülkelerden biri Sri Lanka'dır. Aşoka, oğlu Mahinda'nın liderliğinde bir misyoner grubunu Sri Lanka'ya göndermiştir. Sri Lanka'ya giden bu misyonerler, yerel halk yerine öncelikle devlet yöneticilerine hitap etmişlerdir. Mahinda, Sri Lanka Kralı Devanampiya Tissa'nın (M.Ö. 247- M.Ö. 207) huzuruna çıkmış ve ona Budizm'i anlatmıştır. Kral Devanampiya, tanıştığı bu yeni dini kısa süre içinde kabul etmiş, Sri Lanka halkının da Budist olması için daha fazla misyoner talebinde bulunmuştur. Aşoka, Sri Lanka'dan sonra Myanmar'a (Burma) iki Budist misyoner göndermiştir. Aşoka'nın gönderdiği misyonerler, gittikleri ülkelere Budist öğretilerin yanı sıra Aşoka'nın Budizm savunuculuğunu da götürmüştür. Onun hakkındaki efsaneleşen anlatılar, Aşoka'yı Budizm'in taşındığı ülkelerde yöneticiler için örnek alınacak bir kişi haline getirmiştir (Wangu, 2009, s. 39-42; Davids, 2007, s. 249). Fakat Aşoka'nın ölümü ve M.Ö. 185'te Maurya Krallığının yıkılışı ile birlikte Budistler için Hindistan'da zor günler başlamıştır. Devlet desteğini kaybeden Budist misyonerler, Brahmanist Shunga Krallığı'nın (M.Ö. 185- M.Ö. 75) baskısı nedeniyle Hindistan dışına yönelik misyon faaliyetlerine ağırlık vermişlerdir (Yitik, 2014, s. 88).

Gittikleri ülkelerde önce devlet yöneticilerine hitap eden keşişler, Budizm'in kaybettiği devlet desteğini tekrar kazanmaya çalışmış ve özellikle iki ülkede başarılı uygulamalar yapmışlardır. Bu ülkelerden birincisi; Çin, ikincisi ise Kore'dir. Çin ve Kore'de Budizm'in yayılması ve zamanla devlet dinine dönüşmesi, Budizm'in kaybettiği devlet desteğini tekrar kazanmasını sağlamış ve Budizm bu ülkeleri birer misyon merkezine çevirmiştir. Çin ve Kore'de yetişen Budist misyonerler, bölgedeki diğer ülkelere Budizm'i yaymaya başlamıştır.

Budizm, Çin'e M.Ö. 3. yüzyılda girmeye başlamış ancak gösterilen direniş nedeniyle iki yüzyıl boyunca ilerleme kaydedememiştir. M.S. 1. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, Çin'in karşılaştığı iç ve dış tehditler, Çin'de sosyal ve siyasal düzeni bozmuş; bu durum Budizm'in tekrar hareketlenmesine neden olmuştur. Bu sıralarda devlet yöneticileri ile irtibata geçen misyonerler, geliştirdikleri siyasî ilişkiler sayesinde başarı elde etmiş; Doğu Han İmparatoru Ming Ti (M.S. 28-M.S. 75) ve Chu Prensi Liu Ying (?- M.S. 71) tarafından himaye edilmeyi başarmıştır. Devlet desteğini arkasına alan Budizm, M.S. 2. yüzyıldan itibaren bir kültürel atılım başlatmıştır. An Shigao (?- M.S. 170) ve Lokaksema'nın (M.S.147-?) girişimleriyle yapılan çeviri faaliyetleri sayesinde, Çin'e daha fazla bilgi taşınmış ve Budizm daha fazla tanınır hale gelmiştir (Küçük Tümer ve Küçük, 2014, s. 266; Demiéville, 2008, s. 821; Irons, 2008, s. 82-83; Hackmann, 1981, s. 77).

M.S. 3. yüzyılda Han Hanedanlığının yıkılması ve 4. yüzyıl başlarında Türkistan'dan yapılan akınlar, Çin'deki siyasal ve sosyal dengeleri değiştirmiştir. Ülkeye hâkim olan karmaşık durum, Budizm'in güçlenmesi için önemli bir fırsat olmuştur. Bu dönemde çalışmalarını hızlandıran Budist keşişler, Kumarajiva (M.S. 344-M.S. 413) öncülüğünde çeviri faaliyetlerini bir üst seviyeye taşımış, dinî görevlerinin yanında değişik devlet kurumlarında siyasî ve askerî görevler almışlardır. Budizm'in Çin'deki asıl etkisi, 6. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Çin'de uzun zamandan beri devam eden kargaşaya son vererek yönetimi ele geçiren Sui Hanedanlığı (M.S. 581-M.S. 618), Budizm'i devlet dini haline getirmiştir. Devlet desteğini arkasına alan Budizm, Çin'de hızlı bir şekilde yayılmıştır. Suilerden sonra iktidar olan Tang Hanedanlığı (M.S. 618-M.S. 907) zamanında ise Budizm, Çin'de altın çağını yaşamıştır. Tang Hanedanları Budizm'e kendilerine dinî meşruiyet kazandırması nedeniyle büyük destek

vermişlerdir. Özellikle İmparatoriçe Wu Zeitan (M.S. 684-M.S. 705), devlet işlerinde Budizm'in gücünden fazlaca yararlanmış ve bunun karşılığında Budist keşişlere ve manastırlara malî yardımlarda bulunmuştur. Onun zamanında Budizm, Taoizm ve Konfüçyanizm'in önüne geçerek imparatorlukta en güçlü din haline gelmiş ve doktrinel olarak iyice gelişmiştir (Hawkins, 2003, s. 52, 53; Poceski, 2004, s. 140-141).

Çin'de gelişip güçlenen Budizm, 372'de buradan Kore'ye geçmiştir. Kral Fujian'ın Kore'ye gönderdiği Budist misyonerler, çalışmalarına önce Koguryo Krallığında başlamışlardır. Buradaki çalışmaları sırasında, saray ile irtibata geçen Budistler, kısa süre sonra Kral Sosurim'in (M.S. 371-M.S. 384) desteğini almışlardır. Kralın verdiği destek ile Budizm, Kore'yi oluşturan üç krallıktan ilkinde kök salmayı başarmıştır. Ardından 384'de, Çinli misyoner Marananta'nın (?) öncülüğünde Paekche Krallığına girmiştir. Marananta'nın etkili misyonerlik çalışmaları Paekche sarayının dikkatini çekmiş ve Budizm devlet adamları arasında kabul görmeye başlamıştır. 391-392'de Koguryo Kralı Kogugyan (M.S. 384-M.S. 391) ve Paekche Kralı Asin (M.S. 392-M.S. 405), Korelileri Budizm'e inanmaya davet etmiştir. Budizm, son olarak Kral Nulçi'nin (M.S. 417-M.S. 447) yönetimindeki Silla Krallığına girmiştir. Ancak güçlü aristokrat ailelerin baskısı nedeniyle Nulçi döneminde resmiyet kazanamamıştır. Budizm'in karşılaştığı bu direniş, Kral Pophung (M.S. 514-M.S. 540) tarafından kırılmış ve Budizm, Silla Krallığının resmî dini haline gelmiştir. Budizm'i otoritesini güçlendirmek ve politikalarını meşrulaştırmak için kullanan Pophung, ülkesinde Budizm'in yayılması için manastırlar yaptırmıştır. Budizm, Kore'de asıl gücünü 7. yüzyılda elde etmiştir. Silla Krallığı, 668'de Paekche ve Koguryo Krallıklarını kontrol altına almış ve Budizm Kore'nin en büyük dini haline gelmiştir (Keel, 2004, s. 430; Doniger, 2006, s. 162; Melton, 2010, s. 1652; Melton, 2014, s. 413).

Budizm, Japonya'ya 6. yüzyılda, Kore aracılığıyla girmeye başlamıştır. Paekche Kralı Syong Myong (M.S. 523-M.S. 554), 552'de, içinde Buda'nın ve Bodhisattvaların tasvirleri ile Budist kutsal metinlerin olduğu bir heyeti, Yamato İmparatoru Kimmei'ye (M.S. 539-M.S. 571) göndermiştir. Bu heyet, İmparatoru Budizm'e davet etmiş ve ondan Silla Krallığına karşı siyasî destek istemiştir. İmparator, teklif hakkında karar vermek amacıyla devletin ileri gelen ailelerine başvurmuştur. Nakatomi ve Mononobe gibi Şinto aileler, Budizm'in kabul edilmesinin ülke için faydalı olmayacağını ve reddedilmesi gerektiğini söylemiştir. Soga ailesi ise Budizm'in kabul edilmesi gerektiğini ve onun Şintoizm ile uyumlu bir şekilde varlığını sürdüreceğini söylemiştir. Budizm'i siyasal geleceği açısından önemli bir araç olarak gören Soga ailesi, bu yeni dinin devlet dini olması için gayret göstermiş ve bu dine karşı direniş gösteren Mononobe ailesi ile mücadeleye girişmiştir. Karşılıklı çatışmayla geçen otuz beş yılın ardından Soga ailesi, Mononobe'yi 587'deki *Shigisen* savaşında yenilgiye uğratmış ve Japonya'da Budizm'in önü açılmıştır. Soga ailesinin bir üyesi olan Prens Shotoku Taishi (M.S. 574-M.S. 622), 594 ve 604 yıllarında yayımladığı fermanlarla Budizm'i resmen tanımış ve yayılması için destek vermiştir (Meyer, 2019, s. 36-37; Yamı, 2012, s. 48-60).

Yamato döneminde (M.S. 400-M.S. 700), sarayda ve aristokratik çevrelerde etkili olan Budizm, Nara döneminde (M.S. 710-M.S. 794) de bu özelliğini sürdürmüştür. Kırsal kesimdeki Şinto hakimiyeti nedeniyle şehir merkezlerine odaklanan Budizm, devlet ile önde gelen aileler arasında, karşılıklı kazanç anlayışına dayalı bir ilişki kurmuştur. Yarı devlet, yarı özel girişimlerle kurulan tapınaklarda, hanedanın bekası için propagandalar yapılmış ve

bunun karşılığında maddî destekler alınmıştır. Heian döneminde (794-1185) Budizm, dil, edebiyat, görsel sanatlar ve siyaset alanında ilerlemeler kaydetmiş, manastır sayısındaki artışa bağlı olarak taşralarda yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde Tenday ve Shingon adlı iki büyük Budist okul ortaya çıkmıştır. Kamakura döneminde (M.S. 1185-M.S. 1333) Budizm, başlatılan tapınak seferberliği sayesinde taşralarda yayılmayı başarmış ve ülke genelinde etkili bir din haline gelmiştir. Heian dönemindeki fikirsel çeşitlenme, bu dönemde artmaya devam etmiş; Jodo, Jodo Shinsu, Jishu, Zen ve Nichiren gibi okullar ortaya çıkmıştır (Meyer, 2019, s. 78-80).

Tibet'e Budizm, Çin ve Hindistan aracılığıyla M.S. 7. yüzyılda girmeye başlamıştır. Öncelikle saray çevresine tanıtılan Budizm, daha sonra halk arasında yayılmıştır. Tibet Kralı Songtsen Gampo (M.S. 609-M.S.649) biri Nepalli diğeri Çinli olmak üzere iki Budist prensesle evlenmiştir. Çinli eşi Wencheng, çeyizinin bir parçası olarak Çin'den Buda ikonları getirmiş ve başkent Lhasa'ya yerleştirmiştir. Bu sıralarda Tibet'te siyasî birliği sağlamaya çalışan Kral, hem siyasî çıkarlarının hem de eşlerinin etkisiyle bu dini kabul etmiş ve Budizm'in yayılması için Hindistan'a elçiler göndermiştir. Saraydaki Budist faaliyetler, Kral Detsuktsen (M.S. 704-M.S.755) döneminde de devam etmiştir. Detsuktsen, Gampo gibi Çinli bir prensesle (Jincheng) evlenmiştir. Profesyonel bir misyoner olan bu prenses, Budizm'in Tibet topraklarında tutunabilmesi için büyük çaba harcamıştır. Bu faaliyetlerin oluşturduğu olgunlaşma sürecinden sonra Budizm, Kral Trisong Detsen (M.S.755-M.S.797) zamanında Tibet'te gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde dinin yayılması amacıyla Hindistan'dan Santarakşita (M.S.725-M.S.788) ve Padmasambhava (?) adlı misyonerler Tibet'e davet edilmiş ve Tibet'te ilk Budist manastır (Samye) inşa edilmiştir. Elde ettiği siyasî güç sayesinde Budizm, saray çevresinin dışına çıkmış ve halk arasında yayılmıştır (Hawkins, 2003, s. 59; Kapstein, 2014, s. 12-15; Powers, 2007, s. 144-148).

b) Esnek Öğreti

Budizm'in misyon anlayışının ikinci unsuru esnek öğretilerdir. Buda, Tanrı inancı konusunda sessiz kalmış; Tanrı kimdir? Nasıl bir varlıktır? Özellikleri ve istekleri nelerdir? gibi sorular onun öğretilerinde gündeme gelmemiştir. Bundan dolayı Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam gibi dinlerde görüldüğü şekliyle Tanrı tarafından belirlenen bir ödül ve ceza anlayışı olmamış; kurtuluş, Hinduizm'deki katı ritüeller yerine zihinsel pratiklerde aranmıştır. Bu durum Budizm'i geniş hareket serbestliği olan kapsayıcı bir din haline getirmiştir. Bu kapsayıcılık sayesinde Budizm, gittiği ülkelerin yerli inançlarıyla çatışmamış ve kendini bu inançlara adapte etmiştir. Budist kavramları, yerli dinlerin kavramlarıyla bütünleştiren Budist misyonerler, adaptasyonda gösterdiği başarılarla Budizm'in misafir olarak gittiği ülkelerde ev sahibine dönüşmesini sağlamıştır.

Budizm, ilk misyon durağı Sri Lanka'da Aryan ve Aborjin yerli inançlarının karşımı olan bir din ile karşılaşmıştır. Bu din çeşitli yerel bölgelere göre değişen Tanrılar, ruhlar ve iblislerden oluşan bir inanç sistemine sahip olmuştur. Budizm, Sri Lanka'ya nüfuz etmeye başladıktan sonra Sri Lanka dinindeki kavramlar değişmiştir. Buda, Tanrılar ve iyi ruhların efendisi olarak kabul edilmiş, kötü ruhlar ise Budizm'deki arzu, nefret, açgözlülük gibi soyut kavramlarla ifade edilmiştir. (Perera, 1988, s. 8; Encyclopedia, 2020)

Budizm Çin'e girdiğinde, Taoizm ve Konfüçyanizm ile karşılaşmıştır. Bu iki din karşısında başlangıçta zorlanan Budizm, zamanla kendisini Taoist ve Konfüçyanist öğretilerle uyumlu

hale getirmiştir. Özellikle Taoizm ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. Her iki dinin de ritüel yerine zihinsel pratiklere vurgu yapması bu işbirliğini kolaylaştırmıştır. Çinli entelektüeller, Taoizm'i Budist öğretiler yoluyla anlamaya çalışmıştır. Budalar ve Bodhisattvalar ile bilgeler ve ölümsüzler arasında, Nirvana ile Wu-Wei arasında bağlantılar kurulmuş; yerli kavram ve inanışlar Budizm ile harmanlanmıştır. Bunun sonucunda, sonsuz ışık Buda'sı *Amitabha*, *Amitufofo*'ya, geleceğin Buda'sı *Maitreya*, *Milfofo*'ya, merhamet Bodhisattvası *Avalokiteşvara*, *Guan Yin*'e dönüşmüştür (Irons, 2008, s. 98-99; Roberts, 2010, s. 84-93; Overmyer, 1989, s. 277). Buda, Konfüçyüs ve Lao Tzu adına mabetler yapılmış ve bu mabetlerde, Buda, Konfüçyüs ve Lao Tzu'ya aynı anda tapınılmıştır. Benzer durum dinî kıyafetlere de yansımıştır. Bu üç dine aynı anda inanan kişiler, Konfüçyüsçülerin taktığı gibi bir takke takmış, Taocuların giydikleri gibi bir cübbe ve Budistlerin giydikleri gibi bir ayakkabı giymiştir (Chan, 2002, s. 378, 458).

Budizm, Kore'ye girdiğinde Şamanizm ile karşılaşmıştır. *Musok*, *Misin* ya da *Mudang* olarak adlandırılan bu din, büyük ölçüde dağ ruhlarının gücüne dayalı bir dindir. Genel olarak kaplan şeklinde düşünülen bu ruhlarla *Mudang* ve *Tangol* adlı şamanlar aracılığıyla irtibata geçilmiştir. Şamanlar, *kut* adı verilen bir tören anında, bu ruhlarla bağlantı kurmuşlar, onlardan aldıkları bilgilere göre yaşamlarını yönlendirmişlerdir. Budizm, sözlü kültüre dayanan bu inancı, gelişmiş teolojisi ve yazılı kültürü ile dönüştürmeyi başarmıştır. Kore Şamanizm'inde göksel kral olarak kabul edilen *Hwanin*, *Sakro Devenam Indra* ile, Kore milletinin atası *Tangun*, *Sri Mahadevi* ile özdeşleştirilmiştir. Kore Şamanizm'indeki yılan ve ejderha inanışları ise Mahayana Budizm'indeki ejderha inancıyla birleştirilmiştir (Buswell, 2005, s. 1170-1171; Irons, 2008, s. 292-293; Robinson ve Johnson, 1997, s. 221-222).

Budizm, Japonya'da Şintoizm ile karşılaşmıştır. Japonya'nın içinde bulunduğu siyasal koşullar ve Japon yazı dilinin henüz gelişmemiş olması, Budizm için büyük bir fırsat olmuştur. Çin ve Kore devletlerinin siyasî gücünü arkasına alan Budizm, güçlü yazı diliyle Japon kültürüne nüfuz etmiştir. Şintoizm ile çatışmayan Budizm, esnek yapısı sayesinde, Budist inançları Şinto inançlarıyla harmanlamayı başarmıştır. Farklı zamanlarda ortaya çıkan Budist okullar, Budizm'in Şintoizm'e adaptasyonu konusunda değişik yorumlar geliştirmiştir. Bu yorumlar sonucunda *Ryobu Şinto* denilen bir din anlayışı ortaya çıkmış, Buda ve Bodhisattvalar Şinto kamileriyle özdeşleştirilmiştir. Şinto güneş kamisi *Amaterasu*, *Dainichi Nyorai*'ye, yeraltı kamisi *Susanowo*, *Gozu Tenno*'ya, bereket ve refah kamisi *İnari*, *Dakiniten*'e, savaş kamisi *Hachiman*, *Daibosatsu*'ya dönüşmüştür (Ashkenazi, 2019, s. 216-217, 389; Ono, 2004, s. 90-91; Conze, 2005, s. 140). Ardından Şinto mekanları ile Budist mekanlar birleştirilmiştir. Aynı tapınakta Şinto ve Budistler ortak ibadetler yapmış, Kamiler ve Budalar, aynı ibadethanelerde yer almıştır. Şintoizm'de dağ kültürünün önemini farkında olan Budist keşişler, Budizm'deki *Meru Dağı* (Shumisen) ile Şintoizm'deki *Fuji* ve *Takao Dağları* arasında bağlantı kurmuş, dağ Kamilerine *Gongen* adını vermiştir (Wilkinson, 2003, s. 37; Ashkenazi, 2019, s. 212-213, 381).

Budizm, Tibet'te değişik Animist ve Şamanist inançların karışımı olan Bon dini ile karşılaşmıştır. Bon dini başlangıçta Budizm'e sıkı bir direniş göstermiştir. Bu direniş, eski geleneklerini ve mevcut statülerini korumaya çalışan aristokratlar tarafından desteklenmiştir. Ancak Budizm, bir süre sonra siyasî ilişkilerini güçlendirmesi ve kendisini Bon dinine uyumlu hale getirmesi sayesinde bu direnişi kırmıştır. Özellikle Tanrı konusundaki esneklik, Budizm'in işini oldukça kolaylaştırmış; Japonya'da olduğu gibi

Tibet'te de Budalar ve Bodhisattvalar, yerel dinin Tanrılarının ve ruhlarının yerine geçmiştir. Kral Songtsen Gampo'nun (M.S. 609- M.S. 649) eşleri, Bodhisattva *Tara*'nın, Kral Trisong Detsen (M.S. 755-M.S. 797), Bodhisattva *Manjusri*'nin enkarnasyonu olarak düşünülmüş; keşiş Santaraksita (M.S. 725-M.S. 788) ise *Bodhisattva Abbott* olarak adlandırılmıştır (Kaya, 2017, s. 187-192; Powers, 2007, s. 147-148; Doniger, 2006, s. 163; Conze, 2005, s. 143-144). Bon dininin güçlü büyüsel pratikleri nedeniyle Budizm, Tibet'te daha da farklılaşmış, çeşitli formül ve tılsımlara dayalı ezoterik bir din haline gelmiştir. Lamaizm olarak adlandırılan bu din, Buda ve Bodhisattvaların enkarnasyonu olarak kabul edilen Lamalar etrafında oluşmuştur (Arvon, 2006, s. 105-108).

c) Manastır Hayatı

Budizm'de manastır (vihara) hayatının temelleri, Buda tarafından atılmıştır. Buda'nın aydınlanmaya giden yolda edindiği tecrübeler, manastır hayatının ilk ve en önemli örneğini oluşturmuştur. Buda, aydınlandıktan sonra elde ettiği kurtuluş yolunu insanlara anlatmak için harekete geçmiştir. Ancak Buda, ilk vaazını sıradan insanlara değil Benares'te karşılaştığı beş keşişe vermiştir. O, bu tercihi ile önceliğinin keşişlere hitap etmek olduğunu göstermiştir. Buda, değişik bölgelerde yeni vaazlar verdikçe öğrenci sayısını artırmış ve bu öğrencilerden Sangha adlı bir teşkilat kurmuştur. Birtakım disiplin kurallarına bağlı bir keşiş topluluğu olan Sangha, dilencililiği ve misyonerliği amaç edinmiştir. Önceleri gezgin olan bu keşişler, daha sonra varlıklı Budistler tarafından bağışlanan manastırlarda yaşamaya başlamışlardır (Arvon, 2006, s. 58; Turan, 2004, s. 40).

Buda, kendi öğretilerinin geleceği açısından Sangha'nın ve hayırseverliğin önemini vurgulamıştır. Bundan dolayı Buda, Anathapindika ve Visakha gibi zengin tüccarlarla temas kurmuş ve onlardan elde ettiği bağışları Sangha'ya aktarmıştır. Buda'ya göre, öğretiler Sangha tarafından yayılacak, Sangha ise hayırseverlerin desteğiyle güçlenecek ve bu sayede, onun öğretileri daha fazla insana ulaştırılacaktır. Buda'nın sağlığında başlayan misyon faaliyetleri, Buda'nın ölümünden sonra da devam etmiştir. Ancak Budizm ilk başlarda sadece Magadha ve Kosala Krallıklarına bağlı bazı bölgelerde yayılabiliyordu. Birkaç yüzyıl süren bu sınırlı faaliyetlerden sonra Hindistan dışına çıkmaya başlamıştır. Komşu ülkelere gönderilen keşişler, gittikleri ülkelerde başta devlet yöneticileri olmak üzere saygın kişilerin desteğini almış ve onlardan elde ettikleri maddî yardımlar sayesinde manastırlar inşa etmişlerdir. Daha çok kırsal kesimde ve dağ eteklerinde inşa edilen bu manastırlar, birer misyonerlik merkezi haline gelmiştir. Buralarda yetiştirilen misyonerler, Budizm'in geniş kitlelere yayılmasında ve siyasî güce meşruiyet kazandırılmasında etkili olmuştur (Samuels, 2004, s. 556-557; Prebish ve Keown, 2006, s. 117-118).

Manastır hayatının Hindistan dışındaki ilk örneklerine Sri Lanka'da rastlanmaktadır. Bu ülkede manastır hayatının temeli, keşiş Mahinda tarafından atılmıştır. Kral Devanampiya'nın (M.Ö. 247-M.Ö. 207) desteği ile Mahinda, M.Ö. 240'ta, başkent Anuradhapura yakınlarında *Mahavihara* manastırını inşa etmiştir (Prebish ve Keown, 2006, s. 214). Ona yardımcı olan kardeşi Sanghamitta ise Buda'nın altında aydınlandığı bodi ağacının bir dalını bu manastıra dikmiştir. Mahinda, burada manastır örgütlenmesini tamamladıktan sonra Missaka Pabbata bölgesine gitmiştir. Onun bu bölgeye gelmesiyle birlikte Kralın yeğeni Maha Arittha ve beraberindeki 55 kişi manastır topluluğuna katılmıştır (Rahula, 1966, s. 56-57). Kral Devanampiya, Mahinda'nın gayretli çalışmalarını güçlendirmek ve Budizm'in yayılışını hızlandırmak amacıyla Mahavihara'dan başka *Cetiypabbatavihara* ve *Thuparama*

gibi manastırların yapımına imkân tanımış ve bu manastırların tüm maddî ihtiyaçlarını karşılamıştır. Kralların manastırlara desteği ve ilgisi Devanampiya'dan sonra da devam etmiştir. Kral Duttagamani (M.Ö. 161-M.Ö. 137) döneminde devlet ile manastırlar arasındaki ilişkiler güçlenmiştir. Devletin politikalarını meşrulaştırmaya çalışan keşişler, Kral'ı Budizm adına savaşma konusunda cesaretlendirmiş, Buda'ya ait kutsal emanetleri savaş meydanlarında motivasyon aracı olarak kullanmışlardır. Kral Vattagamani (M.Ö. 29-M.Ö. 17) döneminde manastır faaliyetleri çeşitlilik kazanmış ve manastırlar arası rekabet ortaya çıkmıştır. Kral, Mahavihara manastırına rakip olarak *Abhayagiri* manastırını inşa ettirmiştir. Bu manastırın inşa edilmesiyle birlikte Theravada geleneğinin karşısına Mahayana geleneği çıkmış ve manastırlar iki başlı bir yapı göstermeye başlamıştır. Daha önce Theravada geleneği üzerine işleyen Sri Lanka manastırları, Kral Mahasena (M.S. 276- M.S. 303) zamanında kısa süreli de olsa Mahayana geleneğine dönmeye zorlanmıştır. Mahasena, Mahavihara manastırının desteklenmesini yasaklamış ve yaptırdığı *Jetavana* manastırının desteklenmesini emretmiştir. 5. yüzyılın başlarında Buddhadatta (?), Buddhaghosa (?) ve Dhammapala (?) adlı keşişler, birçok Budist eserin çevirisini yapmış ve Hindistan'dan Sri Lanka'ya yeni bilgiler taşımıştır. Yüzyılın ortalarında Kral Dhatuseña (M.S. 455-M.S. 473) yönetiminde manastırlar gelişmeye devam etmiştir. Kral, önceki kralların izinden giderek Theravada Budizm'inin hakimiyetini pekiştirmek adına 18 büyük manastır inşa ettirmiş, Buda ve Bodhisattvaların heykellerini ve Mahinda'nın resmini yaptırmıştır. Onun bu ihya çalışmalarından sonra Theravada geleneği Sri Lanka'da iyice kökleşmiş ve ülkenin hâkimi haline gelmiştir (Perera, 1988, s. 20-21; Peebles, 2006, s. 19-23; Prebish ve Keown, 2006, s. 215; Conze, 2005, s. 56, 83; Rahula, 1966, s. 99).

Manastırlar güneyde, Sri Lanka'daki Theravada geleneği doğrultusunda şekillenirken kuzeyde, Çin'deki Mahayana geleneği doğrultusunda şekillenmiştir. Budizm Çin'e girdiğinde, keşişler, bu dinin Çin topraklarında yayılabilmesi için yoğun çaba sarf etmiştir. Manastır inşasına ve çeviri faaliyetlerine yoğunlaşan keşişler, 8. yüzyıla kadar büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Ancak ilk dönemlerde manastırlar, yerli halk tarafından hoş karşılanmamıştır. Devlet kadrolarında etkili olan Taoist ve Konfüçyanist otoriteler, Budist manastırları, devlete itaat etmemek ve ekonomiye yük olmakla suçlamıştır. Budizm'in değişen siyasî koşullara paralel yeni ilişkiler geliştirmesi, Çin'de manastır hayatının canlanmasını sağlamıştır. 1. Yüzyıldan itibaren devletten maddî destek almaya başlayan keşişler, 5. yüzyılın ortalarına kadar 6478 manastır inşa etmiştir. 6. yüzyılın başlarında sayıları 13.000'e ulaşan manastırlar, yüzyılın sonuna doğru Sui hanedanlığının (M.S. 581-M.S. 618) iktidara gelmesiyle birlikte siyasî bir misyon üstlenmiş ve devletin propaganda merkezleri haline gelmiştir. Keşişler, halk arasındaki faaliyetleri ile hanedan otoritesinin pekişmesi ve ülkenin siyasî birliğinin sağlanmasında önemli görevler üstlenmişlerdir. Manastırların Çin topraklarındaki etkisi, Tang Hanedanlığının (M.S. 618-M.S. 907) ilk ve orta dönemlerinde de artarak devam etmiş, İmparatoriçe Wu Zeitan (M.S. 684-M.S. 705) kendi meşruiyetini sağlamak amacıyla Budizm'in gücünden fazlasıyla yararlanmış. Kendisinin *Maitreya*'nın enkarnasyonu olduğunu ilan eden İmparatoriçe, Budist keşişlere resmi unvanlar vermiş ve manastırları devlet büroları olarak kullanmıştır. Bu dönemde manastır sayısı daha da artmış, manastırlar siyasî güçlerinin yanında önemli bir ekonomik güce kavuşmuştur. 729'da Çin'deki manastırlarda görev yapan keşiş sayısı 126.000'e ulaşmıştır. Ancak manastırların Çin'in siyasî ve sosyal hayatında oynadığı rol, bir süre sonra yerli Çinlilerin karşı saldırıya geçmesine neden olmuştur. Taoist ve Konfüçyanist devlet

görevlilerinin etkisinde kalan İmparator Wuzong (M.S. 842-M.S. 845), Budistlere yönelik baskı ve şiddet politikaları uygulamıştır. Manastırların ve keşişlerin yozlaştığını düşünen İmparator, 4.000 manastıra el koymuş, 250.000 keşişin görevine son vermiştir (Poceski, 2009, s. 109-126; Raz, 2012, s. 69; Küçük, Tümer ve Küçük, 2014, s. 268-269; Netzeley, 2002, s. 58).

Manastır inşasının yanı sıra çeviri faaliyetlerine de yoğunlaşan keşişler, aynı dönemlerde An Shigao (?- M.S. 170), Lokaksema (M.S. 147-?), Dharmaraksa (M.S. 233-316), Kumarajiva (M.S. 344- M.S. 413), Tao An (M.S. 312-M.S. 385), Hui Yuan (M.S. 334-M.S. 416), Tao Sheng (M.S. 360-M.S. 434), Paramartha (M.S. 499-M.S. 569), Xuan Zang (M.S. 602-M.S. 664) ve Yi Jing'in (M.S. 635- M.S. 713) öncülüğünde, önemli Budist metinleri Çinceye çevirmiştir. Yeni Budist eserlerin Çinceye çevrilmesi, manastırlarda zengin bir bilgi birikimi oluşturmuştur. Manastırlarda görev yapan üstat keşişler tarafından değerlendirilen bu bilgiler, zamanla *T'ien Tai*, *Ching Tu*, *Hua Yen*, *Chan*, *Lü Tsung*, *Weih Shih*, *Mi Tsung*, *San Lun* gibi okulları ortaya çıkarmıştır. Her bir okul, Budist öğretilerin geliştirilmesi için Budizm'e yeni yorumlar getirmiştir. Bu yorumlar neticesinde, Budist öğretiler, Çin'in yerli inançlarıyla uyumlu hale gelmiştir. Bu okullarda yetişen keşişler, Budizm'i hem ülke içinde yaygın hale getirmiş hem de Kore ve Japonya başta olmak üzere diğer Asya ülkelerine yayılmasını sağlamıştır (Küçük, Tümer ve Küçük, 2014, s. 266; Irons, 2008, s. 92-94; Prebish ve Keown, 2006, s. 235; Conze, 2005, s. 123).

Kore'deki manastır faaliyetleri, Çin etkisinde gelişmiştir. Çin'den Koguryo krallığına 372'de dini tanıtmak amacıyla keşiş Sundo (?) gönderilmiştir. Buda heykeli ve çeşitli Budist metinlerle Kore'ye giden Sundo, Budizm'i Kore'ye tanıtmaya başlamıştır. Sundo'nun Koguryo'daki çalışmalarını güçlendirmek isteyen Çin, 384'de aynı bölgeye keşiş Ado'yu (?), Paekche krallığına ise keşiş Marananta'yı (?) göndermiştir. Sundo ve Ado, Koguryo'da Budizm'i yaygınlaştırmak amacıyla *Songmun* ve *Ibullan* manastırlarını kurmuştur. Marananta ise Paekche'ye varışından bir yıl sonra, başkent Hansan'da manastırlar kurmaya başlamış ve buradaki manastır yaşamının temellerini atmıştır (Melton, 2014, s. 402, 409; Buswell, 2005, s. 1170). Manastırların Kore'de yaygınlık kazanmaya başlaması, Kore kralları için önemli bir politik fırsat olmuştur. Silla Kralı Pophung (M.S. 514-M.S. 540), kendisinin de bir keşiş olduğunu ilan ederek manastırlara resmiyet kazandırmıştır. Onun bu hamlesinden sonra manastırlar, devlet ile halk arasındaki bağlantıyı sağlamaya başlamıştır. Özellikle keşiş Won'gwang (M.S. 541-M.S. 630) ve Chajang (M.S. 590-M.S. 658) manastırlar ile devlet arasındaki bağlantıyı sağlamada büyük başarılar göstermiştir. Devlet desteğini arkasına alan Koreli keşişler, dinî bilgilerini arttırmak ve Kore Budizm'ini zenginleştirmek amacıyla Çin'e seyahat etmişlerdir. Çin'deki Budist okullarda eğitim alan keşişler, ülkelere döndüklerinde, öğrendikleri bilgilere kendi yorumlarını da ekleyerek; *Son*, *Kyeyul*, *Hwaom*, *Haedong* ve *Popsang* gibi okullar kurmuşlardır. Bu okullar Budizm'in Kore'ye yerleşmesinde etkili olmuştur (Prebish ve Keown, 2006, s. 245; Keel, 2004, s. 431).

Japonya'daki manastır faaliyetleri, ülke tarihinde siyasî ve sosyal açıdan önemli sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Burada manastır hayatı, başlangıçta Kore, daha sonra ise Çin etkisi altında gelişmekle beraber zamanla kendi şeklini oluşturmuştur. İlk manastırlar, Prens Shotoku Taishi (M.S. 574-M.S. 622) ve Soga ailesinin girişimleriyle yapılmıştır. Shotoku, manastır yapımı için Kore'den ustalar getirtmiştir. Bu ustaların yardımıyla 593'te *Shitenno-ji*, 607'de *Horyu-ji* manastırları inşa edilmiştir. Shotoku, Kore'ye, Budist çalışmalar yapmaları için keşişler göndermiş, kendisi de Koreli keşiş Hye-cha'dan (?) sutra dersleri almıştır.

Shotoku'nun ölümünden sonra Soga ailesi güç kaybetmiş, Fujiwara ailesi güçlenmeye başlamıştır. Bu ailenin güçlenmesiyle birlikte Japonya'daki manastır faaliyetleri, Çin etkisine girmiştir (Meyer, 2019, s. 38-39).

Nara döneminde (M.S. 710-M.S. 794) manastırlara olan devlet desteği artmıştır. Devlet adamları değişik zamanlarda manastırlara kapanmış, keşişler devlet kontrolünde çalışmalarda bulunmuştur. 741'de her eyalete en az 20 keşişin görev yapacağı bir manastır inşa etme emri verilmiştir. 752'de *Toda-ji* manastırı inşa edilmiş ve bu manastır diğer manastırların bağlı olduğu baş manastır ilan edilmiştir. Bu dönemde, devlet tarafından manastırları büyük bir güç haline getirecek *İnkei* ve *İnsei* sistemi uygulanmıştır. İnkei sistemi, manastırların büyük toprak bağışlarına sahip olarak zenginleşmesini, İnsei sistemi ise imparatorların manastırlara çekilip buradan devleti yönetmelerini sağlamıştır. Manastırların elde ettiği bu ekonomik ve siyasî güç, zamanla onların yozlaşmasına neden olmuştur. Dönemin ünlü keşişi Dokyo (M.S. 700-M.S.772), İmparatoriçe Koken (M.S. 749-M.S. 758) ile yakın ilişkiler kurarak tahtı ele geçirmeye çalışmış, bu durum Japonya'da kaosa neden olmuştur. Koken'in ölümünden sonra Dokyo sürgün edilmiş ancak keşişler Japon sarayında etkili olmaya devam etmiştir. Bu nedenle Nara'daki manastırların etkisinden kurtulmak isteyen devlet idarecileri, 794'te başkenti Nara'dan Kyoto'ya taşımıştır. Heian döneminde (M.S. 794-M.S. 1185) manastırların gelişimi devam etmiştir. Bu dönemin önde gelen keşişlerinden Saicho (M.S. 767-M.S. 822), 788'de *Hiei Dağı*'nda bir manastır kurmuştur. Devlet tarafından desteklenen Saicho, 804'te bir diğer önde gelen keşiş Kukai (M.S. 774-M.S. 835) ile birlikte Çin'e dinî eğitim almak için gitmiştir. Burada aldıkları eğitimler sonucunda Saicho Çin'deki Ti'en Tai okulunun uzantısı olan *Tendai* okulunu kurmuştur. Kukai ise döndükten *Koya Dağı*'ndaki manastırında Çin'deki Chen-yen okulunun uzantısı olan *Shingon* okulunu kurmuştur. Nara döneminde uygulanan İnkei ve İnsei sistemi Heian döneminde de uygulanmıştır. Bu uygulama sebebiyle Hiei Dağı'nda çok sayıda manastır ortaya çıkmıştır. Sahip oldukları maddî varlıkları korumak ve daha fazlasını elde etmek isteyen manastırlar, kendilerine ait ordular kurmuş ve bu ordularla devlet işlerine müdahale etmişlerdir (Meyer, 2019, s. 62; Robinson ve Johnson, 1997, s. 245-247).

Kamakura döneminde (M.S. 1185-M.S. 1333), manastırlar daha da güçlenmiş ve merkezin dışına yoğunlaşmıştır. Bu dönemde Budizm, yeni kurulan manastır okullarının etkili faaliyetleri sayesinde kırsal kesimlere yayılmaya başlamıştır. Keşiş Honen (M.S. 1133-M.S. 1212), *Jodo* okulunu, onun öğrencisi Shinran (M.S. 1173-M.S. 1262), *Jodo Shinsu* okulunu, İppen (M.S. 1238-M.S. 1289), *Jishu* okulunu, Nichiren (M.S. 1222-M.S. 1282), *Lotus* okulunu, Eisai (M.S. 1141-M.S. 1215) ve Dogen (M.S. 1200-M.S. 1253), *Zen* okulunu kurmuştur (Keown, 2003, s. 124; Meyer, 2019, s. 78-81).

Tibet'te manastır faaliyetleri, Çin ve daha çok Hindistan etkisinde gelişmiştir. Tibet'te ilk manastır, Kral Songtsen Gampo'nun (M.S. 609-M.S.649) himayesinde kurulmuştur. Kral, iki Budist eşini memnun etmek ve ülkesinde Budizm'in temellerini atmak amacıyla *Jo-khang* manastırını inşa etmiştir (Robinson ve Johnson, 1997, s. 273). Bir diğer önemli manastır Kral Trisong Detsen (M.S. 755-M.S. 797) tarafından 775'de inşa edilmiştir. Kral, Tibet'in önde gelen keşişlerinden Santaraksita (M.S. 725-M.S. 788) ve Padmasambhava (?) aracılığıyla *Samye* (Bsam yas) adlı manastırını inşa etmiştir. Santaraksita'nın öğretileri doğrultusunda bu manastıra 7 keşiş atanmış ve Samye manastırını, ilerleyen zamanlarda Tibet manastır hayatında büyük bir rol oynamıştır. Santaraksita ve Padmasambhava'nın gayretli

çalışmaları, Tibet'te Budizm'in yayılmasına önemli katkılarda bulunmuştur (Powers, 2007, s. 148; Ch'en, 1968, s. 192). Özellikle Padmasambhava, yerli dinin yenilgiye uğratılmasında etkili olmuştur. O, mistik yetenekleriyle halk arasında ünlenmiş ve onun Bon dinine ait ruhları ve demonları Budizm'in hizmetine aldığına inanılmıştır. Tibet'teki manastır hayatı açısından bir diğer önemli keşiş Kamalasila'dır (M.S. 740-M.S. 795) (Doniger, 2006, s. 164). Kamalasila, manastırların yaygınlaştırılmasının yanı sıra Tibet Budizm'inin Çin'den ziyade Hindistan geleneğine göre gelişmesine katkıda bulunmuştur. Manastırlar, Kral Ralpachen (M.S. 815-M.S. 836) zamanında ülkenin birçok yerine yayılmış ve siyasî güç elde etmiştir. Kral, keşişleri siyasî alana fazlasıyla dahil etmiş ve onlardan birini başbakan olarak atamıştır. Ancak manastırların devlet işlerindeki artan etkisi, tepkiyi beraberinde getirmiştir. Bon dinine mensup yerli Tibetliler, Budistlere karşı ayaklanmıştır. Ralpachen'den sonra tahta oturan Lang Darma (M.S. 838-M.S. 842), manastırlara karşı bir sindirme harekâtına girişmiştir. Onun uyguladığı yaptırımlar sonucunda Tibet'te manastırların gücü ve sayısı azalmıştır. Ancak Lang Darma'nın tutumu, ülkedeki huzursuzluğu ortadan kaldıramamıştır. Manastırlar, kendilerine uygulanan baskıya sessiz kalmamış, Kral, bir keşiş suikasti sonucunda öldürülmüştür. Kralın ölümü ülkeyi kaosa sürüklemiş ve Tibet krallığının dağılmasına neden olmuştur. Lhasa bölgesindeki karışıklıklar nedeniyle Budizm'in ve manastır hayatının tekrar canlanması, *Kailasa Dağı'nın* güneyindeki bölgelerde mümkün olmuştur. Purang Kralı Yeshe-od'un (M.S. 959-M.S. 1040) tahta çıkmasıyla Tibet'teki Budist faaliyetler tekrar başlamıştır. Yeshe-od, yeni Budist metinler derlemesi amacıyla Hindistan'a keşişler göndermiştir. Onun ölümünden sonra torunu O-de (?), Budizm'in yayılması görevini üstlenmiştir. O-de, Budizm'i Tibet'te ihya etmek ve eski gücüne kavuşturmak amacıyla dönemin ünlü Budist keşişi Atisa'yı (M.S. 982-M.S. 1054) Tibet'e davet etmiştir. Atisa, Tibet manastır hayatının temelini atan Santaraksita ve Padmasabhava'nın öğretilerini tekrar gündeme getirmiş ve Samye manastırının sembolik önemine değinmiştir. O, buradaki çalışmaları sırasında Hint geleneğinin Tibet'teki etkisini artırmış, *Madyamika* felsefesinin *Prasangika* yorumunu geliştirmiştir. Tibetli keşişler, dini çalışmalarının sonucunda *Nyingma*, *Sakya*, *Kagyü* gibi okullar kurmuştur. Bu okullar Budizm'in Tibet'teki hakimiyetini pekiştirmiştir (Keown, 2003, s. 303; Robinson ve Johnson, 1997, s. 275-276; Prebish ve Keown, 2006, s. 268-269).

SONUÇ

Budizm, Buda öncesi dönemde, Hindistan'da oluşan değişik düşünce ve yorumlar ile Buda sonrası dönemdeki siyasî ve sosyal şartların etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu dinin ortaya çıkışı ve Hindistan'da silinip gitmemesi onun misyoner karakterli bir din olmasından kaynaklanmıştır. Budizm'in misyon anlayışının temelleri ise Buda'nın öğretilerin nasıl ve ne şekilde yayılması gerektiği konusunda yaptığı uygulamalarla atılmıştır. Bu açıdan Buda, Budist misyonerliğinin ilk örneğini oluşturmuştur. Buda, öğretilerinin kalıcı olması ve daha çok insana ulaşması için bir misyonerlik teşkilatı ve bu teşkilatı güçlendirecek siyasî ve ekonomik destek üzerinde durmuştur. Aydınlandıktan hemen sonra öğretilerini anlatmaya başlayan Buda, kendisine katılan kişilerden Sangha adlı keşiş teşkilatını kurmuştur. Misyonerlik amacıyla kurulan bu teşkilat, başlangıçta gezgin keşişlerin küçük çaplı çalışmalarıyla sınırlı kalmıştır. Sangha'nın gücünü ve etkinliğini arttırmak isteyen Buda, Kuzey Hindistan'daki devlet adamları ve tüccarlara yönelik misyon faaliyetlerine başlamıştır. Magadha ve Kosala Krallarının siyasî desteğini, yerel tüccarların ise ekonomik

desteğini alan Buda, Sangha teşkilatının çalışmalarını güçlendirmiş, daha güvenli ve yerleşik bir hale getirmiştir.

Buda'dan sonra öğretileri, öğrencileri tarafından Kuzey Hindistan'da yayılmaya devam etmiştir. Yaklaşık iki yüz elli yıl devam eden Hindistan içi faaliyetler, Maurya Kralı Aşoka'nın Budizm'i devlet dini yapmasından başka bir yöne evrilmiş, Budizm için yeni ve güçlü bir dönem başlamıştır. Hindistan'da geçirdiği zamanda belirli bir olgunluğa erişen Budizm, Aşoka'nın verdiği siyasî ve ekonomik destekle Hindistan dışına çıkmıştır. Misyon seyahati yapan keşişler, gittikleri ülkelerde önce devlet yöneticilerine ve aristokrat kesime hitap etmiştir. Keşişlerin devlet yöneticileri ile güçlü ilişkiler geliştirmesi, Budizm'i pratikte içe dönük ve pasif bir yapıya değil, dışa dönük ve aktif bir yapıya kavuşturmuştur. Farklı ülkelerde, değişik devlet kademelerinde görev alan keşişler, devletin dönüştürücü gücü sayesinde karşılaştıkları yerli inançları dönüştürmüştür. Bu dönüşüm süreci gerçekleşirken araç olarak manastırlar kullanmıştır.

Manastırlarda işlenen öğretiler, yerli inançlarla uyumlu hale getirilmiş, bu sayede halkın Budizm'i benimsemesi sağlanmıştır. Tanrı konusunda var olan sessizlik, keşişlerin işini oldukça kolaylaştırmıştır. Çünkü Budizm, sınırları, görevleri ve sorumlulukları Tanrı ya da Tanrılar tarafından çizilen ve denetlenen dinlerin karşısına insan zihninin engin genişliğini çıkarmıştır. Böylelikle öğretiler, esnek bir görünüm kazanmış ve teolojik engellerle karşılaşmadan diğer inançlara adapte olmuştur. Öteki dinlere adaptasyon, Buda ve Bodhisattvaların yerli inanç unsurlarıyla ilişkilendirilmesi ve bunların yerel dillerdeki kavramlarla ifade edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Budizm'in inanan kişileri, önceki inançlarını terk etmek zorunda bırakmaması, aynı zamanda o inanç unsurlarına da tapınılmasına müsaade etmesi bu adaptasyon sürecini başarıya ulaştırmıştır.

Budizm yayılış sürecinde iki önemli üs elde etmiştir. Bunlardan biri Sri Lanka diğeri ise Çin'dir. Sri Lanka, Budizm'in ilk misyon çalışmalarının yapıldığı ve tecrübelerin edinildiği yer olması açısından önemlidir. Burası, Budizm için Hindistan dışında bir tutunma noktası oluşturmuştur. Devlet adamlarının desteğini alıp Sri Lanka'da güçlenen Budizm, buradan Güney Asya ülkelerine yayılmış ve oralarda Theravada geleneğini yaşatmıştır. Çin ise Budizm'in misyon çalışmaları sırasında en önemli başarılar gösterdiği ülkelerden biridir. Budizm, Çin'de Konfüçyanizm ve Taoizm gibi yerleşik dinlerle mücadele etmiş ve bu dinlerin arasında kendisine yer bulmuştur. Budizm burada doktrinel açıdan önemli gelişmeler göstermiş, çeşitlenen ve zenginleşen dinî düşünceler, değişik Budist okullarını ortaya çıkarmıştır. Bu okullarda yetişen misyonerler, Mahayana geleneğini Kuzey Asya'nın diğer ülkelerine taşımıştır.

Budizm'in misyonerlik konusundaki başarısı, onu geniş kitlelere yakınlaştırırken tarihsel köklerinden uzaklaştırmıştır. Her bir bölgenin eski inanç sistemleriyle ilişki içerisine giren Budizm, bu inanç sistemlerini kapsayıp kendi içinde eritirken kendi yapısında da değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler nedeniyle Budizm, gittiği her bölgede yeni bir din görünümüne kavuşmuş ve ortaya Sri Lanka Budizm'i, Çin Budizm'i, Japon Budizm'i, Tibet Budizm'i gibi birbiriyle farklılıkları bulunan *Budizmler* çıkmıştır. Ancak hangi şekilleri alırsa alsın, sonuçta Hint kültürünün bir ürünü olan Budizm, misyonerlik yoluyla bu kültürü, önce Asya'ya, ardından Avrupa ve Amerika'ya götürmüştür. O, bu çabasıyla kültür yayılmacılığına önemli bir katkıda bulunmuş; Hint dinî düşüncesini, insan ve evren anlayışını birçok kişiye ulaştırmıştır. Bu açıdan bakıldığında Budizm'in elde ettiği başarıyı,

Hint kültürünün başarısı olarak değerlendirmek; Buda'yı da Hint kültürünün bir taşıyıcısı olarak görmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Arvon, H. (2006). *Budacılık*. İ. Yerguz (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Ashkenazi, M. (2019). *Japon mitolojisi*. Ö. Özarpacı (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Baumann, M. (2005). Buddhism: Buddhism in the West. L. Johns (Ed.). *Encyclopedia of religion* içinde (c.1-15, s.1186-1192). New York: Macmillan Reference USA.
- Baumann, M. (2010). Buddhism in the West. G. Melton ve M. Baumann (Ed.). *Religions of the world* içinde (s. 430-434). Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Baumann, M. (2004). Europe. R. E. Buswell (Ed.). *Encyclopedia of Buddhism* içinde (c. 1-2, s. 266-268). New York: Macmillan Reference USA.
- Buswell, R. E. (2005). Buddhism: Buddhism in Korea. L. Johns (Ed.). *Encyclopedia of religion* içinde (c. 1-15, s.1169-1174). USA: Macmillan Reference USA.
- Carrithers, M. (2001). *The Buddha: A very short history*. New York: Oxford University Press.
- Chan, W. (2002). Çin dinleri. A. Davudoğlu (Çev.). W. Chan (Ed.) *Asya dinleri*. İstanbul: İnkılâb Yayınları.
- Ch'en, K. K. S. (1968). *Buddhism: The light of Asia*. New York: Barron's Educational Series.
- Conze, E. (2005). *Kısa Budizm tarihi*. Ö. Güngören (Çev.). İstanbul: Yol Yayınları.
- Coomaraswamy, A. (2000). *Hinduizm ve Budizm*. İ. Taşpınar (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Davids, T. W. R. (2007). *Eski Hindistan'da Budizm*. M. İnceyan (Çev.). İstanbul: Okyanus Yayıncılık.
- Demiéville, P. (2008). Philosophy and religion from Han to Sui. D. Twitchett ve J. Fairbank (Ed.) *The Cambridge history of China: The Ch'in and Han empires 221 B.C-A.D. 220* içinde (c.1, s. 808-872). Cambridge: Cambridge University Press.
- Doniger, W. (2006). *Britannica encyclopedia of world religions*. Singapore: by Encyclopædia Britannica Inc.
- Eliade, M. (2003). *Dinsel inançlar ve düşünceler tarihi: Gotama Budha'dan Hıristiyanlığın doğuşuna*. A. Berktaş (Çev.). (c.2). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Ellwood, R. S. ve Alles, G. D. (2007). *The encyclopedia of World religions*. New York. Infobase Publishing.
- Encyclopedia. Sinhala religion. 26.07.2020 tarihinde <https://www.encyclopedia.com/environment/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/sinhala-religion> adresinden erişildi.
- Hackmann, H. (1981). *Buddhism as a religion: Its historical development and its present conditions*. Delhi: Neeraj Publishing House.

- Harvey, P. (2013). *An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hawkins, B. K. (2003). *Religions of the world: Buddhism*. London: Taylor & Francis.
- Irons, E. A. (2008). *Encyclopedia of Buddhism*. New York: Facts On File.
- Jong, J. W. (1976). *Brief History of Buddhist Studies in Europe and America*. Varanasi: Bharat Bharati Oriental Publishers & Booksellers.
- Kapstein, M. T. (2014). *Tibetan Buddhism: A very short introduction*. Great Britain: Oxford University Press.
- Kaya, K. (2017). *Buddhizm sözlüğü*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kayalı, Y. (2018). *Genel hatlarıyla antik dönem Hindistan tarihi ve kültürü*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Keel, H. S. (2004). Korea. R. E. Buswell (Ed.). *Encyclopedia of Buddhism* içinde. (c. 1-2, s. 430-435). USA: Macmillan Reference.
- Keown, D. (2003). *A dictionary of Buddhism*. New York: Oxford University Press.
- Küçük, A., Tümer, G. ve Küçük, A. (2014). *Dinler tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Melton, G. (2010). Korean Buddhism. G. Melton ve M. Baumann (Ed.). *Religions of the world* içinde (s.1652-1655). Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Melton, G. (2014). *Faiths across time: 5,000 years of religious history*. (c. 1-4). California: ABC-CLIO.
- Meyer, M. (2019). *Japonya Tarihi: Hanedanlık döneminden günümüz Japonya'sına*. L. Deadato (Çev.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Netzley, P. D. (2002). *Religions of the world: Buddhism*. California: Lucent Books.
- Ono, S. (2004). *Şinto: Kamilerin yolu*. S. Ertüzün (Çev.). İstanbul: Okyanus Yayıncılık.
- Overmyer, D. L. (1989). Chinese religion. J. M. Kitagawa (Ed.) *The religious traditions of Asia* içinde (257-304). New York: Macmillan Publishing Company.
- Peebles, P. (2006). *The history of Sri Lanka*. London: Greenwood Press.
- Perera, H. R. (1988). *Buddhism in Sri Lanka: A short history*. Sri Lanka: Buddhist Publications Society.
- Poceski, M. (2004). China. R. E. Buswell (Ed.). *Encyclopedia of Buddhism* içinde (c.1-2, s.139-145). USA: Macmillan Reference.
- Poceski, M. (2009). *Chinese religions: the eBook*. Utah: Journal of Buddhist Ethics Online Books.
- Powers, J. (2007). *Introduction to Tibetan Buddhism*. New York: Snow Lion Publications.
- Prebish, C. S. ve Keown, D. (2006). *Buddhism: An online introduction*. Journal of Buddhist Ethics Online Books.
- Rahula, W. (1966). *History of Buddhism in Ceylon: The Anuradhapura period 3rd BC-10th century AD*. Colombo: M. D. Gunasena & Co. Ltd.

- Raz, G. (2012). Chinese religion from the Han to the six dynasties. R. L. Nadeau (Ed.). *The Wiley-Blackwell companion to the Chinese religions* içinde (s. 51-73). UK: Wiley-Blackwell.
- Roberts, J. (2010). *Chinese mythology a to z*. Newyork: Infobase Publishing.
- Robinson, R. H. ve Johnson, W. L. (1997). *The Buddhist religion: A historical introduction*. The United States of America: Wadsworth Publishing Company.
- Samuels, J. (2004). Monasticism. R. E. Buswell (Ed.). *Encyclopedia of Buddhism* içinde (c.1-2, s.556-560). USA: Macmillan Reference.
- Sarao, K. T. S. ve Long, J. D. (2017). *Encyclopedia of Indian religions: Buddhism and Jainism*. Dordrecht: Springer.
- Sarma, D. (2005). *Hint dini tarihine giriş*. F. Aydın (Çev.). İstanbul: Ataç Yayınları.
- Schumann, H. (2004). *The historical Buddha: The times, life and teachings of the founder of Buddhism*. M. O'C. Walshe (Çev.). Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.
- Störig, H. J. (1994). *İlk çağ felsefesi: Hint, Çin, Yunan*. Ö. C. Güngören (Çev.) İstanbul: Yol Yayınları.
- Strong, J. (2004). Upagupta. R. E. Buswell (Ed.). *Encyclopedia of Buddhism* içinde (c.1-2, s. 870). USA: Macmillan Reference.
- Turan, E. (2004). *Budizm'de manastır hayatı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Tweed, T. (2004). United States. R. E. Buswell (Ed.). *Encyclopedia of Buddhism* içinde (c.1-2, s. 864-870). New York: Macmillan Reference USA.
- Wangu, M. B. (2009). *World religions: Buddhism*. New York: Chelsea House.
- Wilkinson, P. (2003). *Eyewitness Buddhism*. Great Britain: DK Publishing.
- Yamı, V. Ş. (2012). *Japonya'da Budizm*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Yitik, A. İ. (2014). *Doğu dinleri*. İstanbul: İSAM Yayınları.